

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

1

בס"ד | גיליון 60

פרשת ויחי

גיליון מורחב

התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה – בענייני תפילה

וּכְעֵין זֶה מוּבָא בְּסֵפֶר "גְּדוּלַי מוֹסֵר" (עמ' קפ"ג) בְּשֵׁם הַסְּבָא מְקַלֵּם (כתבי הסבא מקלם עמ' כ"ד): וְזֶה עֵינֵן הַתְּפִלָּה, שְׂיִכְבֵּשׁ טַבְעוֹ וְרַעֲיוֹנוֹתָיו - לְהַשְׁתַּפֵּף נַפְשׁוֹ לִפְנֵי ה', לִפְשֵׁט מְכַל הַרְהוּרֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְלְבַמְדָה שְׂאֵדָם מוֹדֵד מוֹדֵדֵין לוֹ" (סוטה דף ח:), כְּשֵׁם שְׂכַבֵּשׁ רוּחוֹ לְחֶשֶׁב רַק מַעֲנִין הַתְּפִלָּה, כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֵי הַקְּב"ה עַל כַּעֲסוֹ מְבַלֵּי לְבוֹא בְּמַשְׁפָּט אֶת עַבְדּוֹ, רַק בְּמִדַּת הַרְחָמִים".

(ספר "רומו של עולם", על התפילה פרק ו')

המתפלל על צרת אחרים - ניצל הוא או זרעו מצרה

"אם בא ראובן לידי צער והגיד צערו לשמעון ושמעון התחנן על ראובן כאלו הצער על עצמו, לבסוף כשיבוא על שמעון שום צער ולא התחנן ראובן על שמעון כמו שמעון על ראובן הרי כאלו גזלו, שנאמר (ישעיה ג' י"ד) 'גזילת העני בבתים' ואפילו אם נושע שמעון, שנאמר (ויקרא י"ט ח'): 'ואהבת לרעך כמוך'. ואם התחנן על חברו אף על פי שלא הועיל כשיבוא הוא או זרעו לאותו צער הקב"ה זוכר מה שעשה לחברו כשנעשה לו זה המאורע ומושיע".

(ספר חסידים, סימן ר"ח)

"... ולמדנו מדברי רבינו שהתפילה הגם שלא תועיל ערוכה בקול ושמורה אם יהיה לו צער להושיעו בעבור התפילה שהתפלל על חברו ומעין דוגמא מצינו בספר מעשיות קטן ונראה שהם מד"ל (כי ראיתי בתוס' שהביאו מהם משם רז"ל), שצדיק אחד היה מתפלל על כל צרה, ובא הוא עצמו לידי צרה ועמדו מלאכי השרת ואמרו לפניו יתברך, צדיק זה היה מתפלל על כל צרה וראוי להושיעו וניצל".

(ברית עולם, שם)

גם אם אין שרוי בצער, יתפלל על צער של צדיקים, והקב"ה יושיעו מאותו הצער שיתפלל על אחרים.

(ספר חסידים, מהדורת מקיצי נרדמים סימן שצ"ט)

בראשית מ"ח כ"ב: "וְאֲנִי נִתְּתִי לְךָ שָׂכָם אֶחָד עַל אֶחָד אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמָרִי בְּחָרְבִי וּבְקִשְׁתִּי". רש"י: בחרבי ובקשתי - היא חכמתו ותפילתו.

כפי הכנת האדם לתפילה – כך תעלה התפילה מעלה מעלה

הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל סיפר שבצעירותו בהיותו בעיר וורשא זכה להיות נוכח בביקרו שערך הרה"ק מהר"א מבעלזא זצ"ל אצל החפץ חיים זצ"ל, בתוך הדברים אמר אז הרבה מבעלזא על הפסוק 'אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי', ותירגם אונקלוס 'בצלתי ובבעותי', ופירש, שכמו בקשת, שככל שמושכים יותר את החץ על הקשת, כך יתחזק מעופו, וירחיק יותר, כמו כן החרב כפי ריבוי החידוד, כך תחדור הדקירה בעומק יותר.

וכך היא התפילה, היא תלויה באופן ההכנה לתפילה, ככל שמשקיעים בעבודת ההכנה קודם התפילה, כך התפילה תעלה יותר מעלה מעלה, ותגיע לשמי מרום, וכך היא תבקיע יותר את חומות המסטינים המקטרגים ומפריעים לתפילה לעלות למעלה.

(ווי העמודים, טבת התשע"ה, עמוד צ"ו)

י"ח ברכות בתפילה כנגד י"ח דברים אחרים

התפילה היא י"ח ברכות, המתפלל אותם בכוונה ינצל מגיהנם, שהוא ק"פ אלפים פרסאות שהם י"ח אמות של הקב"ה (שהיא י' אלפים אמות וח' מאות אמות של הקב"ה, כמנין גיהנם מאות אמה), וזה 'ופערה פיה לבלי חק' (ישעיה ה' י"ד). וינצל מן י"ח טרפות, ויכנסו בעדן שהוא י"ח מאות אלף שנה, עין לא ראתה אלוקים זולתך (שם ס"ד ג'), כמו שאין אדם יכול לראות י"ח חוליות שבשדרה.

(ספר סודי רזא, הובא בילקוט ראובני, בראשית)

אם בשעת התפילה אדם טרוד במחשבות אחרות, גם ה' עושה עצמו כאילו הוא טרוד מלקבל תפילתו

"מוּבָא בְּהַחִיךְ א': מִדַּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עִם הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם מִתְנַהֵג בְּעַת שְׂמֵתִפְלַל לִשְׁם יִתְבָּרַךְ וּמְבַקֵּשׁ בְּקִשּׁוֹת, וְהוּא עֲצֵמוֹ טְרוּד בְּמַחְשְׁבוֹת אַחֲרוֹת - כִּף בְּאוֹתוֹ עַת גַּם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה עֲצֵמוֹ גַּם כֵּן כְּאִלוֹ עֶסוֹק וְלֹא יְכוֹל לִשְׁמַע אֶת תְּפִלַּת הָאָדָם.

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

2

בס"ד | גיליון 60

פרשת ויחי

גיליון מורחב

התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

י"ז שנה כנגד י"ז שנה

בראשית מ"ז כ"ח: "וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם שִׁבְעַת עָשָׂר שָׁנָה וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב,
שְׁנֵי חָמֵיִשׁ שָׁבְעִים שָׁנִים, וְאָרְבָּעִים וּמָאתַיִם שָׁנָה."

"ואמר ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. להורות על גמול הצדיק שגמל לו השם מדה כנגד מדה. לפי שיוסף היה בן שבע עשרה שנה כשנפרש מאביו ונמכר והיה יעקב בוכה ומילל. ואומר אוי ואבוי על יוסף ועל שניו כי מעט ורעים היו י"ז שנה ולא הגיע לחופה כמו שכתוב בזהר. ולכן נתן לו השם כנגד ימי הצער של י"ז שנה י"ז שנה אחרים של שלום והשקט ותענוגים כנגדם."

(צרור המור)

לאה בכתה שתזכה ליעקב ולכן זכתה להיקבר עמו. רחל שבכתה לבנים - נקברה במקום שתוכל לבכות על בניה

בראשית מ"ח ז': "וַאֲנִי בָּאִי מִפָּדָן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ גְּעוּד כְּבָרְתָה אֶרֶץ לְבָא אֶפְרַתָּה וְאֶקְבְּרָה שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרַת הוּא בֵּית לְחָם."

בזוה"ק מרומז סוד נפלא, שלאה בכתה שתזכה ליעקב ולא לעשו לכן זכתה להיקבר עמו, ורחל שבכתה לבנים נקברה במקום שתוכל לבכות על בניה, וכמו שנאמר: "רחל מבכה על בניה".

(טעם ודעת)

הקובר מקבל נחלה לקבורתו

בראשית מ"ח כ"ב: "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׂכָם אַחַד עַל אַחֶיךָ אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתִּי."

ברש"י ד"ה ואני נתתי לך: "לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי זו, זו שכם, שנאמר (יהושע כ"ד ל"ב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם."

"וזה מדה כנגד מדה, דעבור התעסקותו בקבורתו גם הוא מקבל נחלה לקבורתו..."

(אילת השחר)

יוסף נהג בכבוד – קיבל חלק בכבוד

בראשית מ"ח ה': "וַעֲתָה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַד בָּאִי אֵלֶיךָ מִצְרָיְמָה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי."

יוסף נהג ועשה מעשה כאח בכור הדואג וזן לאביו ואחיו, ולכן זכה בחלק כפול כחלקו של בכור.

מדוע ניטלה המלכות מראובן

בראשית מ"ט ט ד': "פָּחַז כָּמִים אֶל תּוֹתֵר כִּי עֲלִית מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אֵז חִלְלַת יְצוּעֵי עֲלֶיךָ."

"... ולפי האמור מובן שבשביל מעשה בלהה נצמח פיזור בישראל היפוך המלוכה, ע"כ איבד המלוכה. ומעתה יובן האיך מקבילים אלה מול אלה, והכל מדה במדה."

(שם משואל)

המוחל לאחרים – ימחלו לו משמים

בראשית נ' י"ז: "כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גְּמֹלוּךְ וַעֲתָה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיִּבֶן יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו."

את התיבות "אנא שא נא" אפשר לקרוא מימין לשמאל ומשמאל לימין, וביארו בזה שבא ללמד, שמי שמוחל לאחרים - ימחלו לו, כמובא בחז"ל (ראש השנה דף יז): "כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו".

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.).

3 |
בס"ד | גיליון 60
פרשת ויחי
גיליון מורחב
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

שתיית היין בפורים תיקון לחטא בשתיית היין

מרש"י במגילה (דף ז:): שכתב דמיחייב לבסומי היינו להשתכר ביין, משמע דוקא ביין ולא במשקין אחרים, ואולי י"ל הטעם משום שחטאם היה ששתו סתם יינם וע"ז היתה הגזרה, כדכתיב: והמלך והמן ישבו לשתות, והנס נעשה ג"כ במשתה יין, כדכתיב: והמלך קם בחמתו ממשתה היין, ולכן שותין יין זכר לנס ולתיקון החטא.

(שו"ת התעוררות תשובה ח"ג א"ח סי' תצ"א אות ב')

כנגד רצון המן להשמיד את לומדי התורה, התורה פרה ורבה

פירוש: המן ביקש להשמיד להרוג ולאבד את היהודים ואם היה מצליח לא היה נשאר זכר לתורה, על כן, מדה כנגד מדה התורה פרה ורבה, וכדוגמא לכך, על מימרת חז"ל זו בנוגע לחיוב השתיה בפורים "עד דלא ידע", נאמרו מאות! ביאורים, פילפולים וחיידושים. וכעין מה שהבאנו לעיל (שבת דף כא:), דעל שהיוונים ביקשו להשכיחם תורתך נתחדשו למעלה מחמש מאות תירוצים על קושיית הבית יוסף המפורסמת הנוגעת לחנוכה.

אמוץ ואמציה אחים הם

דף י': "דבר זה מסורת בידינו מאבותינו: אמוץ ואמציה אחים הוו...".

"אמוץ" – מי שמתאמץ ומתחזק לעבודתו ית', מתקיים בו "אמציה-ה" הקב"ה מאמצו אליו, מדה כנגד מדה.

(רבי חנוך צבי הכהן לוין זצ"ל "הרב מבנדין")

מעלת הצניעות

דף י': "...כי הא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה, זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים".

זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים: "... וצריך להבין מה מדה כנגד מדה יש בזה לזכות לבנים מלכים ונביאים בשביל הצניעות. ונראה לי בס"ד שהנביאים דרכן להסתתר ולשבת בהצנע ובמסתרים להתבודד לבדם כדי שתשרה עליהם רוח הנבואה, וגם המלכים אין דרכן לשבת עם בני אדם כל כך משום כבוד מלכות וגם כל מעשיהם נעשים בהצנע. ועוד נראה לי שיש בזה מדה כנגד מדה, היא צנועה בבית חמיה כדי שלא יהיה בה מכשול לפני אדם להרהר בה, לכן יצאו ממנה מלכים המסירים המכשולות שבין אדם לחבירו, כמו שאמרו (אבות פ"ג מ"ב): אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, וכן יצאו נביאים המסירים המכשולות שבין אדם למקום, כדכתיב (ישעיה נ"ז י"ד): ואמר סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי".

(בן יהוידע)

לפי שאסתר עצרה דבריה, זכתה שנאמרו דבריה (מגילתה)

ברוח הקודש

מגילה דף ז: "תניא, רבי אליעזר אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר: 'ויאמר המן בלבו' (ומנין ידעו כותבי המגילה מה היה בליבו? אלא ודאי ברוח הקודש נאמרה). רבי עקיבא אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר: 'ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואיה' (דמנין אנו יודעים שנשאה חן בעיני כולם? על כרחך, דעל ידי רוח הקודש ידעינן). רבי מאיר אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר: 'ויודע הדבר למרדכי' (ומנין נודעה לו מזימתם? אלא ודאי שרוח הקודש שרתה עליו). רבי יוסי בן דורמסקית אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר: 'ובבזה לא שלחו את ידם' (ומנין שאף במקומות הרחוקים לא שלחו את ידם בבזה? על כרחך דברוח הקודש נאמרה). אמר שמואל: אי הואי התם הוה אמינא מילתא דעדיפא מכלוהו (אם הייתי שם כשדנו בדבר זה, הייתי מביא ראיה שעדיפה מהראיות הנ"ל) שנאמר: 'קָמוּ וְקַבְּלוּ' - קימו למעלה מה שקיבלו למטה (ולידע שקיבלו בשמים, ודאי דבעינן רוח הקודש). אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא (לכל הראיות שהביאו מלבד שמואל יש פירכא שאין פירכא לדבריו)".

פירוש: במדרש תנחומא (ויצא סימן ו') שיבחו את מעלת השתיקה שהיתה באסתר, כדכתיב "אין אסתר מגדת מולדתה" (אסתר ב' כ'). ובאסתר (ט' כ"ט) למדנו: "וְתִכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה בֵּת אֲבִיחַיִל וּמֶרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תַּקְוַת לְקַיָּים אֶת אַגְרֵת הַפּוֹרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית". ונראה דבזכות ששתקה אסתר וכלאה את דבריה, זכתה שנאמרו דבריה (מגילתה) ברוח הקודש.

דעת כנגד דעת

דף ז: "אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

"... והנה כ"ק אבי אדמ"ר זצלה"ה הגיד במצות החיוב לבסומי בפוריא, שאין הפירוש שתהיה המצוה להשתכר דוקא, אלא המצוה היא השתיה לבדה, אלא שלא יחוס על אבידת הדעת דהיינו מחמת שישתכר, שגם את זה יפקיר עבור המצוה, וע"כ ע"י השתיה זוכין לדעת ומוחין גבוהין כדאיתא בספח"ק, כי כל מה שהאדם נותן בעבור המצוה, זוכה בעבור זה לתוספת מרובה מאותו מין עצמו שהפקיר בעבור המצוה, עכ"ד ודפח"ח".

(שם משמואל, פרשת תולדות)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

4 |
בס"ד | גיליון 60
פרשת ויחי
גיליון מורחב
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

עונש ושתי על התעללותה בבנות ישראל

דף יב: "... וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות, אמר להם אחרורש: כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיי, רצונכם לראותה? אמרו לו: אין (כן), ובלבד שתהא ערומה, שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו, מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת, היינו דכתיב: אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחרורש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה כשם שעשתה כך נגזר עליה".

ד"ה כשוך חמת וגו' זכר את ושתי ואת אשר עשתה וגו': "דלפי ענינו שזכר אותה ועצב על הריגתה בחמתו לא היה להזכיר את אשר עשתה אלא על אשר נגזר עליה הריגה עצב ולכן דרשו אשר עשתה דהיינו ששעבדה כן בנות ישראל כן נגזר עליה".

(מהרש"א)

"הקשה בספר מרפסין איגרא (ע' קלה): מה עונש מדה ניתן לושתי בכך שנגזר עליה לבוא ערומה בשבת, וכי לושתי היה הבדל אימתי תבוא ערומה, אם בשבת או ביום חול? האם עונש בזיון זה בשבת היה חמור לושתי יותר מאשר ביום חול?"

ותירץ מרן רבי חיים קניבסקי שליט"א: אין ענינו של עונש שיהיה בדיוק כמו החטא במדה כנגד מדה מצד ההענשה שבו, אלא הענין שיבוא וילמד לחוטא ולסובבים אותו בגין מה בא על החוטא, וזאת על מנת שיראה החוטא ויתקן, ויראו הסובבים אותו ויזהרו מלחטוא כמותו.

על כן, אמנם אין עונש הבזיון חמור יותר לושתי כשתבוא ערומה דווקא בשבת ולא בחול, אך הלימוד הטוב ביותר לושתי ולסובבים אותה על מה ולמה ובגין איזה חטא נגזר עליה שתבוא ערומה לפני המלך, יהיה דווקא אם יהיה העונש הזה כצורת החטא שחטאה בבנות ישראל במדה כנגד מדה בשבת".

(דף על הדף)

מדוע נהרגה ושתי

איתא במגילה (דף יב:): שושתי ביזתה את בנות ישראל, שהיתה מפשיטה אותן ערומות והיתה עושה בהן מלאכה, ובב"מ (דף נח:): למדנו שהמלכין פנים נחשב כרוצח, ולכן על שעשתה בהם מעשה הנחשב כרוצח - נהרגה היא.

(רבי אברהם לואיס הכהן שליט"א)

מדוע נדחתה מלכות שלמה

דף יא: "... אלא למאן דאמר (ששלמה היה) מלך והדיוט ומלך, מאי איכא למימר? שלמה מילתא אחריתי הוה ביה, שמלך על העליונים ועל התחתונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה'".

מלך והדיוט ומלך. מה שנדחה שלמה מהמלכות, דבר שלא מצינו בשום חוטא שנענש כן, בודאי לא נעשה הדבר מחמת החטא, שהרי לא מצינו בשאר חוטאים שנדחו מהמלכות מחמת חטאם, וכן אמרו שמעלין בקודש ואין מורדין. ועל כרחק הטעם הוא מפני שדחה את התורה, שעבר על 'לא ירבה לו נשים פן יסור לבבו' והוא אמר 'אני ארבה ולא אסור' וזה ביטול התורה שחששה שמא יסור לבבו, ומכיוון שהתורה היא ממליכה את המלכים, כמו שנאמר (משלי ח' ט"ו): 'בי מלכים ימלוכו', לכך נדחתה מלכותו.

(ושננתם)

כפי מעשי האדם כן התייחסות ה' אליו

דף יב: "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי: מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם: אמרו אתם! אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. - אם כן שבשושן יהרגו, שבכל העולם כולו אל יהרגו! - אמרו לו: אמרו אתה! אמר להם: מפני שהשתחוו לצלם. אמרו לו: וכי משוא פנים יש בדבר? אמר להם: הם לא עשו אלא לפנים - אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים, והיינו דכתיב: כי לא ענה מלבו".

אף הקב"ה עשה עמהם לפנים והיינו כו': "ר"ל שהם לא עשו כן רק מיראת הריגה כמפורש בספר דניאל ולא עשו כן בלבם לעבוד ע"ז, אף הקב"ה לא עשה עמהם רק לפנים, לייראם שראויים לכליה שידאגו שיעשו תשובה ע"י כך, והיינו כי לא ענה האדם מלבו אם יעשה עבירה בלי לב ויגה הקב"ה בני איש שמביא לו תוגה כדי שיעשה תשובה וינצל מן הצרה".

(מהרש"א)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

מדוע מתה ושתי ערומה

איתא בתרגום: "... ועל שלא הניחה לבנות את בית המקדש נגזר על ושתי להיהרג ערומה". וצריך ביאור מהי המדה כנגד מדה בעונש זה דווקא על חטאה. השיב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שעם ישראל בלי בית המקדש, הם בבחינת ערומים בלא לבוש, ולכן נחשב הדבר למדה כנגד מדה במה שנגזר עליה להיות ערומה.

(ה"ללי נפשי" ביאור על מגילת אסתר)

מיתה כנגד מיתה

פירוש: שמא יש להוסיף, דשמא גם עונש המיתה שנגזר עליה, היה מכוון כנגד חטא זה, דמכיוון שהיא גרמה לבנות ישראל לחלל את השבת, שנאמר בה (שמות ל"א ו"ד): "מחלליה מות יומת", נגזר עליה עונש מיתה.

האדם לא נברא עם זנב מפני כבודו, אך מפני שושתי לא חששה לכבוד בנות ישראל הותקן לה זנב

דף יב: "ותמאן המלכה ושתי, מכדי פריצתא הואי, דאמר מר: שניה לדבר עבירה נתכוונו, מאי טעמא לא אתאי? אמר רבי יוסי בר חנינא: למלד שפרכה בה צרעת במתניתא תנא: בא גבריא לא ועשה לה זנב".

במדרש נאמר (בראשית רבה י"ד י) שתחילה נגזר על בני האדם להיברא עם זנב, כיתר בעלי החיים, אך מפני כבוד האדם נברא ללא זנב. ושתי שלא חששה לכבודן של בנות ישראל, הותקן לה זנב שנגזר מתחילה לכל אדם...

(אמרי אמת הובא בפנינים יקרים)

ביזוי כנגד ביזוי

פירוש: בספר כד הקמח (פורים) איתא "במתניתא תנא בא גבריא לא ועשה לה זנב, והוא יתרת בשר שנעשה בפניה לפי שעה בדרך הנס". ונראה שעונש ושתי בא לה מדה במדה, על שביזתה את בנות ישראל שיעבדו ערומות, התבזתה היא שגדלה לה יתרת בשר (קרן) בפניה.

תפקידי שמעון ולוי מדה כנגד מדה

בראשית מ"ט ז': "אָרוּר אֲפֶם כִּי עָז וְעִבְרָתֶם כִּי קִשְׁתֶּה אֶחְלָקֶם בְּיַעֲקֹב וּאֲפִיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל".

ברש"י "אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושבוטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות". ופירש רבי אברהם יפהן ראש ישיבת נוההרדוק: יעקב אבינו תיקן וסידר לכל אחד מבניו דרך בחיים לפי תכונתו. לשמעון כנגד כעסו, קבע לו שיהיה מלמד תינוקות, מדה כנגד מדה, נכשלת בבהילות וכעס – תהיה עתה מלמד תינוקות ותצטרך להתאזר בסבלנות, לחנך ולהסביר להם שיבינו ולא יטעו. ללוי סידר שיהיה בודד מכל ענייני העולם הזה, ורק ה' יהיה מנת חלקו, ומזה יבוא לתקן כעסו, ומפרישותו יתעלה לתקן מידותיו".

(הסר כעס מלבך, עמוד 260)

"... תשובתם של שמעון ולוי: הכזונה יעשה את אחותינו, נראית כמו שהניחה את דעתו של יעקב. אין הוא עונה כלום על דבריהם. אבל האמת היא שיעקב כן ענה להם, אבל לא עכשיו אלא הרבה שנים לאחר מכן, כשהגיעה שעתו של יעקב להפטר מהעולם וקרא לכל בניו לברך אותם, אמר לשמעון ולוי: "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם" (מ"ט ה'), ולא רק זה אלא שהענישים: "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל". לפי פשוטו העונש הוא מדה כנגד מדה עם החטא, כלומר, שראויים אלו שיפרדו ולא יהיו ביחד כדי שלא יוכלו להגנם ולעשות רעה, וכן פירשו שם הפשטנים. אבל רש"י שם מבאר שיעקב אמר לשמעון ולוי שהם יהיו הסופרים והמלמדי תינוקות שילכו מעיר לעיר לתקן את התשמישי קדושה וללמד את בני ישראל תורה. זה לכאורה טעון ביאור, מדוע הופקד עתידו של החינוך היהודי ושמירת צביונו של העם דוקא בידי שמעון ולוי? מה המדה כנגד מדה בזה?

כנראה שיעקב ראה שהם, יותר משאר אחיהם, מתאימים למשרה רמה זו. מתשובתם שענו לו "הכזונה יעשה את אחותינו" הבחין יעקב שהם מסרו את כל מהותם למשימה העליונה של הצלת כבוד אחותם. גם שאר האחים היו עדים לצערה ולכאבה של דינה אחותם וגמלו בדעתם לעזור לה, אבל רק שמעון ולוי הרגישו את צערה וכאבה כאילו זה הצער והכאב של עצמם. הזעקה שנמלטה מפיהם: "הכזונה יעשה את אחותינו" הבהירה ליעקב שפעולתם נבעה מתוך כאב פנימי והשתתפות אמיתית בצער הזולת, וזה המריץ אותם לקנאות בוערת ובלתי מתפשרת, עד כדי כך שלא מצאו מנוח לנפשם אלא אם כן יהרסו את כל העיר. רק אנשים מסוג כזה, המרגישים כאב הזולת כאילו הוא כאב עצמם, רק אלו יקחו את מטה הנדנודים בידם וימסרו נפשם ומאודם כדי לנדוד מעיר לעיר להפיץ את תורת ה' בעולם ולחנך את ילדי ישראל. משימה קדושה כזו אינה מתבצעת כהוגן אלא על ידי אלו העושים יותר מחובתם וממשימתם, אלו שקנאת ה' בוערת בלבבם, ולכן הפקיד יעקב עליהם את התפקיד הזה. ונמצא שכוונת יעקב בזה לא היתה להענישם, אלא כוונתו היה למצוא בעדם את עתידם המתאים להם לפי כוחותם ומרצם, ודו"ק בזה".

(אמת ליעקב, פרשת וישלח)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

6 |
בס"ד | גיליון 60
פרשת ויחי
גיליון מורחב
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

על שעלו המצרים לקבורת יעקב אבינו - זכו לקבורה

בראשית נ' ז': "ויעל יוסף לקבר את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים".

"שנאמר: ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו עמו כל עבדי פרעה זקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים' נמצא מחנה של יוסף, אמר להם הב"ה: אתם עושים חסד עם יעקב אף אני נותן לכם שכרם ולבניכם בעה"ז ובעה"ב, וכשמתו המצריים בים סוף לא נשארו במים אלא זכו ליקבר בארץ, ואמ' להם הב"ה: אתם צדקתם עליכם את הדין אף אני אתן לכם מקום לקבורה, שנאמר: 'נטית ימינך תבלעמו ארץ'".

(פרקי דרבי אליעזר פרק ל"ח)

הבקי במשניות אינו רואה פני גיהנום

בראשית מ"ט כ': "מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך".

כתב בתורת הבית (לחפץ חיים, פרק ו'): "... וראיתי בסה"ק שהפליגו מאוד בלימוד המשניות מפני שהוא יסוד התורה שבע"פ וכתבו שאשר בן יעקב הוא ממונה למעלה על לימוד המשניות (ורמז לדבר 'מאשר שמנה לחמו', שמנ"ה הוא אותיות משנ"ה), וכל מי שהוא בקי בה אינו מניחו לראות פני הגיהנום" (וראה שם הגדולים לרב החיד"א, מערכת ספרים אות ת' [נ"ו]). ונראה דהוא מדה כנגד מדה, דעל **שלא הניח** דבר במשנה שלא למדו (ולכך הגיע להיות בקי במשנה), **אין מניחים** אותו לראות פני הגיהנום. וכנגד מה שלמד המשניות **בעמקות**, לא יניחו לו לראות הגיהנום אפילו **בשטחיות**, ולכן אמר שאינו רואה "פני הגיהנום", דאפילו בהצצה שטחית בעלמא אינו רואה הגיהנום.

ארבעים יום כנגד ארבעים יום

בראשית נ' ג': "וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחַנְטִים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבָעִים יוֹם".

ה' נתן לניווה ארבעים יום לעשות תשובה (כמבואר ביונה ג' ד'), כנגד ארבעים יום שחנטו את יעקב אבינו.

(אוצר המדרשים נ' ג')

התגלגל בסוס להחזיר חוב לבעל הסוס

בראשית מ"ט ז': "וְהָיָה זֶן נָחַשׁ עָלֶיךָ שְׂפִיפֹן עָלֶיךָ אֲרֵץ הַנְּשִׁיף עֲקֵבֶיךָ סוֹס וַיִּפֹּל רִכְבוֹ אַחֲוֹר".

"החפץ חיים הביא מתשובת הריב"ש מעשה, שנשמה התגלגלה בסוס, כדי להחזיר חוב שהיה חייב לבעל הסוס".

(אוצר הידיעות ח"ב, ענייני גלגולי נשמות)

המתנהג כבהמה מתגלגל בהמה

"... בעת אשר האדם לא ישתמש כלום בנפש המשכלת, והנהגת החומר תהיה רק ע"פ הטבע והתאוה, ונפש המשכלת לא תעשה כלום, נמצא כי נפש המשכלת סגורה בתוך בוד"ד כמו בתוך בהמה, ומי שעושה מעשה בהמה הולך בשרירות לבו, וד' רחוק דרכו, ונפש המשכלת לא תפעול כלל וכלל, הלא הוא כחיה ממש רק גלגול נפש חיה בתוך בשר ודם - בתוך בהמה! רק כי האדם בחייו אין לו צער מזה ומתענג בתענוגים כמו בהמה, והשופט צדק ישלם מדה כנגד מדה, למי אשר בחייו היה בבחינת גלגול, והנפש היתה רק סגורה כמו בתוך בהמה, לזאת ישלם לו כפעול, ומגלגל אותה גם אח"כ בתוך בהמה, רק בצער גדול מנשוא. ולאשר האדם יש לו כל הכוחות שבתוך הברואים, כמו מי שהוא אכזר ורע מעללים - זהו כח חיות הטורפות, הרי הוא מתגלגל בתוך חיות טורפות, ולעומת זה יש מדה כנגד מדה בכל הגלגולים".

(כוכבי אור מאמר ל"ה)

לרפואה שלמה: **בן ציון בן חיה** ★ לעילוי נשמת: הרב **ברוך בן יוסף ז"ל**
להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים **054-251-0336** קו אמריקאי: **646-340-5403**
WEB: WWW.TORAH24-7.COM/SEFORIM-HEBREW EMAIL: ap@torah24-7.com

